

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на Ивайло Чавдаров Начев
за получаване на образователна и научна степен ”доктор”

*”Балканската квази-столица като фермент на модерността:
Загреб, Любляна, Сараево (1878-1914 г.)”*

Още в началото бих искал да отбележа, че предложената за защита дисертация на Ивайло Начев притежава редица положителни качества, които определено я поставят над, разбира се, условно нареченото „традиционно равнище“ на този вид съчинения, разработвани през последните години от младите балканисти в Историческия факултет. На първо място бих посочил самата тема, която излиза от сферата на „османска Югоизточна Европа“ и се насочва към съседния „Хабсбургски Югоизток“. Това е една несъмнено положителна тенденция, която съответства на стремежа на Катедра „История на Византия и балканските народи“ да разшири географския и тематичен ареал на регионалните проучвания, отразяващи връзките между Централна Европа и Балканите. На второ място трябва да се постави стремежът на Ивайло Начев да излезе извън удобните коловози да бъде разработвано нещо „за първи път в българската историография“, една формулировка, която много често дава възможност компилативни ръкописи с нулев научен принос да се превръщат в стъпало за академично развитие. Чрез така формулираната дисертационна тема докторантът изследва една регионална проблематика чрез интригуващ подбор на обектите на проучване – такава селекция, доколкото ми е известно, не е прилагана досега в европейската и извъневропейската историопис. Най-накрая следва да се отбележи и самият характер на дисертационния труд, който навлиза в областта на модерните исторически изследвания, чийто основи не са коренят в традиционната политическа история, а търсят измеренията на миналото в сферата на всекидневието, модернизационните процеси, манталитетната еволюция и урбанизацията.

1. Обосновка на темата, структура на работата, извори.

Целта на дисертационния труд е да бъде проследено в сравнителен план развитието на Загреб, Любляна и Сараево като своеобразни „столични центрове“ в Австро-Унгария между 1878 и 1914 г., а основната задача е да се открият общите черти и спецификата в процеса на модернизация на хабсбургските югоизточни земи. В съответствие с така формулираната изследователска тема е изградена и структурата на ръкописа, който се състои от въведение, седем глави, заключение и библиография. Разпределението на отделните части е направено убедително, като тази констатация важи също така за обосновката на темата, за историографския преглед и пр. Що се отнася до изворовата база, Ивайло Начев обяснява логично своя подбор, като добросъвестно обръща внимание на проблемите, с които се е сблъскал, както и на някои ограничения, свързани с достъпа до изворови данни, особено за Сараево.

В тази връзка трябва да се отбележи, че „гръбнакът“ на източниците в разглежданата дисертация са официалните имперски годишници, от които авторът черпи сведения за своя анализ. Обстоятелството, че архивни податки, свързани с дейността на отделни личности, предприятия, средища от градската среда като театри, библиотеки и пр., не са включени в ръкописа, а се разчита най-вече на публикувани извори, има своето обяснение в самия факт, че колегата е работил най-вече в София. Разбира се, всеки допълнителен извор в случая би бил добре дошъл, но ми се струва, че с оглед на поставената задача глобалните заключения, до които достига авторът, едва ли биха претърпели съществена промяна. От

такава гледна точка използваната изворова база е напълно достатъчна, а богатата литература, която Ивайло Начев много сериозно е проучил, оставя у читателя впечатлението за стабилна аргументация на формулираните тези. Научният апарат съответства на академичните стандарти и е разумно дозиран, което прави добро впечатление.

2. Език и стил на изложението.

Ръкописът е с общ обем 256 страници, от които основният текст заема 250 от тях. Изложението е написано увлекателно, на хубав български и с много добър правопис. Колегата Начев определено притежава свое „дар перо“ и това позволява на читателя плавно да се движи от страница на страница, а не да се „препъва“ в кълба от „словесни плевели“ и често да се връща назад към вече отминал пасаж с надеждата, че новият прочит ще просветли една очевидно неясна мисъл. Определено положително впечатление прави включването на нагледен материал в самия текст като карти, гравюри, таблици снимки и пр.

3. Приноси на дисертацията.

Както беше споменато в самото начало, дисертационната тема сама по себе си е приносна, тъй като подобно сравнително изследване в развитието на Любляна, Загреб и Сараево досега не е правено от историците. Разбира се, проучвания, посветени на самите селища, има достатъчно, но не и точно такъв компаративен анализ на градската модернизация в югоизточните земи на Австро-Унгария. Ивайло Начев е успял да очертае тенденциите в урбанистичните процеси в посочените селищни центрове, като доказва на базата на изворите, които използва, че централната власт в Дунавската монархия целенасочено форсира модернизацията на Сараево, която в някои аспекти дори изпреварва Загреб и Любляна. Особеният интерес на Виена към Босна и Херцеговина датира още от XVIII век, но едва след създаването на Австро-Унгария през 1867 г. тези земи се превръщат в своеобразно предмостие за политическо влияние на Балканите – единствения регион, където силно отслабената монархия все още може да играе ролята на истинска велика сила. Оттук следва и логичният стремеж австро-унгарското управление в Босна и Херцеговина да бъде успешно, да носи предимствата на европейската цивилизация, като успокои както местното християнско и мюсюлманско население, така и да послужи като „рекламна витрина“ за жителите на съседна Сърбия и Черна гора и по възможност да разколебае тяхната съпротива срещу едно евентуално по-нататъшно хабсбургско политическо напредване на Югоизток. Принос на дисертацията е, че тази иначе логична презумпция, може да се счита потвърдена след прочита на ръкописа.

Ивайло Начев изказва предположението, че в развитието на Любляна, Загреб и Сараево през разглеждания период е заложена тенденцията те постепенно да се оформят в столици без формално да имат такъв статут. Докторантът не изказва директно тезата, че тази засилена урбанизация и превръщането на посочените селища в главни градове на съответния регион са фактори, които може при определени политически сътресения да ускорят разпада на и без това не особено силно централизираната Австро-Унгария. В същото време обаче засиленото „национализиране“ в урбанистичното развитие на Любляна и Загреб, на което в дисертацията е обърнато значително внимание, насочва мислите на читателя тъкмо в такава посока.

4. Забележки към разработката.

Както е известно, историческите изследвания твърде много приличат на произведения на

изкуството, а оттук идва и тяхната непосредствена връзка с личността на автора, който ги е създал. От предходните параграфи, надявам се, е станало ясно, че Ивайло Начев е „нарисувал“ една наистина хубава картина, с достатъчно плътни бои, над която „зрителите“ могат доста да размишляват, а това е несъмнен успех за автора. Забележките към представения за защита ръкопис не са съществени и са по-скоро свързани с евентуалното бъдещо публикуване на дисертацията.

Самото понятие ”балканска квази-столица”, когато се употребява за Загреб, Любляна и Сараево, ми се струва малко проблематично. Тъй като докторантът не прави никакви терминологични уговорки, читателят може да остане с впечатлението, че според него трите града са част от Балканите или Балканския полуостров, което е доста спорна теза. Интересното е, че Ивайло Начев многократно обръща внимание на различния исторически път на хабсбургските градове Любляна и Загреб в сравнение с османското селище Сараево, но същевременно самото заглавие ги включва в обща ”балканска група” без да става ясно защо. За да не останат терминологични съмнения, би следвало този въпрос да бъде изяснен било в самото заглавие, било в уводната част на разработката.

В името на библиографската пълнота би било добре да се имат предвид и двата конферентни сборника, публикувани през 1994 и 1998 г. Те са свързани с развитието на столиците в Югоизточна Европа през XIX-XX век и са дело на колегите от Университета в Грац (Австрия). Тяхното включване в историографския обзор между другото само би подчертало приносната стойност на дисертационния труд на Ивайло Начев.

5. Заключение

Накрая бих искал да обобщя, че предложеният ръкопис притежава всички необходими характеристики, за да бъде защитен успешно пред уважаемото жури, и в този смисъл рецензията ми за него е изцяло положителна. Изказвам също така и категоричното си убеждение, че дисертацията на Ивайло Начев има качествата да разработка, достойна за образователната и научна степен „доктор“.

София, 10 септември 2011 г.

Рецензент:

Доц. д-р Иван Първев